

PEDAGOGŲ ĮVAIZDIS: ASOCIACIJŲ ASPEKTAI MOKINIŲ VERTINIMU

Ieva Bilbokaitė

Šiaulių universitetas, Edukacinių tyrimų mokslinis centras

Įvadas

Socialinėje realybėje postmodernios kultūros žmogus yra išpraustas į žiniasklaidoje vaizduojamą pasaulį. Pastarasis vaizdavimas esti toks įtaigus, kad daugelis visuomenės narių neatskiria, kas yra tikra ir kas išgalvota. Kadangi žinios yra laisvai prieinamos kiekvienam jomis besidominčiam, tai įdomiausiais faktais tampa žymių žmonių gyvenimo detalės. K. Meškio (2007, 273) teigimu, „masinės komunikacijos priemonės pakeitė ir visuomenės lyderio, herojaus pozicijas. Jei anksčiau tai buvo visuomenės, gamybos lyderiai ir autoritetai, šiandien jų vietas užėmė pramogų, verslo, politikos lyderiai – aktoriai, politikai, šou žvaigždės ir pan.“ Galima teigti, kad būtent pastarosios profesijos yra geriausios, nes šie veikėjai yra nuolatinio dėmesio centre, o kitais dalykais užsiimantiems žmonėms neskiriama tiek daug dėmesio. Daugelis užsienio mokslininkų (Ginsberg, Lyche, 2008, Smith, Erevelles, 2004, Kukla, 2000, Kincaid, 2000) akcentuoja žiniasklaidos (angl. *mass-media*) svarbą žinių perteikimo procesuose įvairių mokslo šakų srityse. Dažniausiai masinės informacijos priemonės pateikia žymių žmonių asmeninio gyvenimo detales, aplinkinių žmonių nuomonę apie juos. Panašaus pobūdžio informacija visuomenėje suformuoja tam tikrą viešojo asmens įvaizdį. Todėl žiniasklaida, žinodama, kokių asociacijų skaitytojams sukelia informacija apie atitinkamus asmenis, ja pasinaudoja savo tikslams. Iš to galima daryti prielaidą, kad daugelio profesijų atstovai formuoja tam tikras asociacijas, kurios susijusios jų bruožais, savybėmis ir prognozuojamu elgesiu.

Pedagogo profesija yra viena iš seniausių profesijų. Daugelį metų ji buvo laikoma išskirtine. Tai pažymi ir užsienio mokslininkai (Cochran-Smith, 2006, 97; Kennedy, 1987, 134; Sockett, 2009, 292), kurie akcentuoja pedagogo vertę šiuolaikiniame žinių pasaulyje. Net ir šiuo metu galima išgirsti nuomonių, kad ši profesija yra privilegijuota dėl darbo trukmės, užtikrinto atlyginimo ar pailgintų atostogų (Gudonis, Šeipūnaitė, 2008, 14).

Gretos Drūteikienės (2007, 7) teigimu, „įvaizdžio samprata kilusi iš lotynų sąvokos *imago*, kuri reiškia *imituoti, kažko siekti*“. Įvaizdžio terminas mokslinėje literatūroje vartojamas įvairiai. Šiame straipsnyje įvaizdžiu laikomas bendras daugelio žmonių požiūris į ką nors. Dėmesys sutelkiamas į mokytojo įvaizdį. Nemažai įvaizdžio tyrėjų yra išana-

lizavę organizacijų įvaizdį, akcentuojama jo reikšmė sėkmingam įstaigos funkcionavimui (Marčinskas, Drūteikienė, 2007; Pranulis, 1998; Леонтьев, 2000). D. Videikos teigimu (2004, 8), norint suformuoti ugdymo įstaigos įvaizdį „reikia siekti, kad apie ugdymo įstaigos auklėtinių ir personalo visuomeninę raišką, įvairiopas pasiekimus <...> tarptautiniu mastu būtų pranešama spaudoje“. Atliktos Lietuvos gyventojų apklausos (Veidas, 2007, 8), liudija, kad „net pusė visų lietuvių negerbia ir nevertina pedagogo profesijos ir darbo, o daugiau nei pusė (52 proc.) didmiesčių gyventojų būtų kategoriškai prieš, kad pedagogo specialybę rinktųsi jų vaikai“. Taigi, šios profesijos atstovai išgyvena mažėjančią visuomenės pagarbą, pasitikėjimą. 2007 metų vieno didžiausių Lietuvos dienraščio straipsnių analizė (Bilbokaitė, Bilbokaitė, 2009) atskleidžia, kad visus metus apie pedagogus buvo publikuojami straipsniai, kuriuose pabrėžiami negatyvūs šios profesijos atstovų bruožai ir veiklos aspektai. Daroma prielaida, kad tai galėjo sukelti ir negatyvias visuomenės narių asociacijas šių specialistų atžvilgiu. Šiame straipsnyje siekiama plačiau paanalizuoti mokinių nuomonę apie mokytojų asociacijas.

Tyrimo objektas – pedagogų įvaizdis asociacijų aspektu.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti mokinių nuomonę apie pedagogų įvaizdį asociacijų aspektu.

Tyrimo uždaviniai: nustatyti mokinių teigiamų asociacijų su sąvoka „mokytojas“ vertinimą; atskleisti mokinių neigiamų asociacijų su sąvoka „mokytojas“ vertinimą.

Tyrimo metodologija

Tyrimas grindžiamas *grounded teorija* (Allan, 2003; Charmaz, 2006; Glaser, 1994, Strauss & Corbin, 1990), kurios pagrindas yra duomenys, rinkti naudojant įvairius metodus, tie duomenys vėliau analizuojami, išrenkant iš teksto esminius vienetus. Pastarieji skirstomi pagal subkategorijas bei kategorijas, formuojančias hipotezės kūrimo pagrindus.

Straipsnyje taip pat remiamasi ir *socialinio konstruktyvizmo filosofija* (McNamee & Gergen, 1992; Pinker, 2002, Searle, 1995). Jos pagrindas yra socialinės teorijos ir žinios apie socialinius reiškinius. Socialiniu konstruktyvizmu siekiama atskleisti, kaip asmenys ar grupės gali dalyvauti kuriant socialinę tikrovę. Socialiai sukonstruota realybė yra suvokiama kaip nuolatinis, dinamiškas procesas. Tai-

gi, socialinio konstruktyvizmo kontekste pedagogų įvaizdis tampa itin aktualia problema, verta ypatingo mokslininkų ir pačių pedagogų dėmesio.

Tyrimo organizavimas ir tyrimo dalyviai

Tyrimo organizavimui įtakos turėjo anksčiau aptartos metodologinės teorijos. Sukonstravus tyrimo instrumentą apklausta 240 mokinių iš Šiaulių miesto gimnazijų ir bendrojo lavinimo mokyklų. Tyrimas buvo atliekamas per 15–20 minučių pamokos laiko. Tiriamųjų amžius svyravo nuo 15 iki 17 metų. Visi ugdytiniai mokėsi dešimtoje klasėse. Ši grupė pasirinkta viliantis, kad tiriamieji priklauso paauglystės amžiaus grupei, todėl geba kritiškai mąstyti ir atsakingai dėstyti savo mintis. Tikėtasi atvirų ir išsamių atsakymų į anketoje pateiktus klausimus. Taip pat organizuojant tyrimą buvo manoma, kad tiriamieji pas-

kutiniuosius metus mokosi privalomuosius dalykus, todėl apie juos dėstančius pedagogus galėtų kalbėti atviriau nei tai darytų žemesniųjų klasių mokiniai. Tyrime dalyvavo 110 vaikinių ir 130 merginų.

Tyrimo instrumentas: anketa.

Tyrimo metodai: empirinis duomenų rinkimo metodas – apklausa; duomenų analizės metodas – *kontent* analizė bei mokslinės literatūros analizė.

Tyrimo rezultatai

Ištyrus respondentų nuomonę apie pedagogus paaiškėjo, kad turinio analizės metodu gautus duomenis galima suskirstyti į keturias kategorijas (žr. 1 lentelę). Pastarosios atspindi teigiamas ugdytinių asociacijas minėtos profesijos atstovų atžvilgiu (Mokinių atsakymų kalba netaisyta – Red. pastaba).

1 lentelė. *Teigiamų asociacijų su žodžiu „mokytojas“ aspektai mokinių vertinimu (sudaryta autorės)*

Kategorija	sk.	Subkategorija	sk.	Teiginiai
Švietėjas ir eruditas	60	Asmuo, kuris moko kitus	45	<i>Su mokinių mokymu; su mokymu, nes jie moko; mokytojas – tai žmogus, kuris savo įgytas žinias dalinasi su mokiniais; tai žmonės, kurie dalina žinias ir išmoko jas pritaikyti, o profesija jo – tai kad jis gauna pinigus; mokytojas savo dalyko moko mokinius; mokytojas – tai viena seniausių profesijų pasaulyje; jų darbas – išmokyti mokinius, padėti, išaiškinti naujai dėstomą temą; juk tik mokytojų pagalba mes išmokstame skaityti, rašyti, o po to ir rimtesnių dalykų; su išmanančiu savo sritį žmogumi, kuris gali išmokyti kitus savo srities žinių; su žmogumi, kuris stengiasi išmokyti kitą; su mokymu, nes žodis mokytojas yra kilęs nuo žodžio mokyti; jo profesija susijusi su bendravimu ir kitų mokymu; su mokymu, nes mokytojai mokina; su mokymu; su bet kuriuo asmeniu, kuris moko mokinius; su mokslu, nes mokytojas moko; su pamoka; su žmogumi, kuris moko mokinius ir su jais rimtai kalba; mokytojas asocijuojasi su mokykla, vadovėliais, rašymo lenta ir krūva sąsiuvinėjų ir kt.; mokytojas ir jo profesija asocijuojasi su drausme, mokymu; mokytojas yra tas žmogus, kuris moko mokinius ir ruošia juos gyvenimui; su mokymu, drausme ir panašiai.</i>
		Pasiaukojęs aristokratas	15	<i>Mokytojas ir jo profesija asocijuojasi su aukšto rango žmogumi, kurį reikia gerbti; su žmogumi, kuris nesiekia labai praturtėti ir dirba dėl idėjos; mokytojas turi atlikti savo darbą kuo geriau ir jį mylėti; su atsakomybe už kitus, švietimą, mokymą; žinių „kraičiu“; su daug kantrybės ir darbo turinčiais žmonėmis.</i>
Psichologas	42	Bendraujantis asmuo	28	<i>Komunikabilumu, psichologo darbu, nes mokytojai turi daug žinoti, kad mokėtų bendrauti su mokiniais; asocijuojasi su didele pareiga, bendravimu, tarpusavio mokytojo ir mokinio santykiais; mokytojų profesija asocijuojasi su mokėjimu bendrauti, išklausti kitus, rasti kompromisą; su mokinių mokymu, iš dalies – su psichologija, nes reikia išmanyti ir šią sritį, tam, kad suprastų paauglius; su bendravimu; taigi, tai asocijuojasi su bendravimu tarpusavyje bei grupiniu darbu.</i>
		Supratingas padėjėjas	14	<i>Su pasitikėjimu, nuoširdumu, nes tai labai svarbu; su doru žmogumi, kuris ruošia kitą žmogų; asocijuojasi su pagalba, vadovavimu, nes koks mokytojas, mokiniai tai labai greitai supranta; su išklausymu; su pagalba iš šalies mokiniui, kai reikia; su paslapčių saugotoju; su atjaučiančiu žmogumi.</i>
Ryšiai su ugdytiniais	17	Mokiniai	10	<i>Man asocijuojasi su mokiniais, nes mokytojai moko mokinius, o mokiniai klausosi mokytojų; su mokiniais; mokytojas ir jo profesija asocijuojasi su mokykla.</i>
		Pagalba vaikams	7	<i>Su vaikais, nes kiekvienas mokytojas moko vaikus; su vaikų supratimu; su mumis, mokiniais, nes ir jie kartais pasimoko, ko dar nemokėjo; su žmogumi, kuris atiduoda dalį savęs dėl nepažįstamų vaikų; žmogus, kuris padeda vaikams.</i>

Artimas žmogus	16	Tėvai	9	<i>Panašu į tėvus, kurie moko gyventi; asocijuojasi su tėvais, nes jie moko tai, ko gyvenimui reikės; su griežta mama ar tėčiu, kurie auklėja per pamokas; asocijuojasi su šeima; su tėvais, nes turi mokyti gero.</i>
		Auklė	7	<i>Su aukle, nes jie visą laiką kišasi į asmeninį gyvenimą ir kartais padeda jį sutvarkyti; labai viską reguliuoja kaip auklės; skundžia tėvams, jei ką padarai, grynai kaip auklės; antras žmogus po tėvų, gal globėjas, gal auklė, nes nuo jų priklauso mūsų ateitis, jie rūpinasi mūsų gyvenimu.</i>

Pirmoji kategorija „Švietėjas ir eruditas“ iliustruoja respondentų suvokimą apie pedagogą, labai išsilavinusį bei išprususį žmogų, kuris yra „*pasiukojantis*“, atsakingai atliekantis savo pareigas bei perteikiantis žinias ugdytiniams. Subkategorijos „*Asmuo, kuris moko kitus*“ turinys atskleidžia, kad respondentai pedagogo asmenybę sieja su „*mokinių mokymu*“, gebėjimų dalijimusi su ugdytiniais. Tačiau pedagogas, mokinių nuomone, ne tik skleidžia žinias, bet kartu „*išmoko jas pritaikyti*“. Daugelis respondentų akcentuoja mokytojo mokėjimų svarbą, pabrėždami, kad „*tik su mokytojų pagalba mes išmokstame skaityti, rašyti, o po to ir rimtesnių dalykų*“. Mokiniam mokytojo profesija siejasi su: „*mokymu*“, „*aiškinimu*“, t. y. informacijos perteikimu; „*mokslu*“, „*pamoka*“; vizualiais objektais, t. y. „*mokykla, vadovėliais, krūva sąsiuvinėlių*“; „*bendravimu*“ bei „*drausme*“. Viena ryškiausių asociacijų yra mokytojo, ruošiančio mokinius gyvenimui. Ji atskleidžia, kad mokytojas yra atsakingas už besimokančios visuomenės atstovų (ugdytinių) parengimą ir įtraukimą į visuomeninį gyvenimą, turi nukreipti pastaruosius tinkama linkme. Subkategorija „*Pasiukojęs aristokratas*“ rodo pedagogo specialybės reikšmingumą, išskirtinumą, nes ši profesija anksčiau buvo viena iš garbingiausių. Tai liudija ir respondentų atsakymai, kad „*mokytojas ir jo profesija asocijuojasi su aukšto rango žmogumi, kurį reikia gerbti*“. Pedagogas suvokiamas kaip nesavanaudiškas ir pasiukojantis žmogus, nes jis „*<...> nesiekia praturtėti, dirba dėl idėjos*“ bei turi „*daug kantrybės ir darbo*“. Žinoma, šios profesijos atstovų veikla neatsiejama nuo darbo kokybės („*mokytojas turi atlikti savo darbą kuo geriau ir jį mylėti*“), kompetencijų („*žinių „kraičių*“) bei atsakomybės („*atsakomybe už kitus, švietimą, mokymą*“).

Vilijos Grincevičienės (2004, 54) teigimu, „*mokytojams būtina įgyti ir puikų pedagoginį-psichologinį pasirengimą*“. Tai atskleidžia kategorijos „*Psichologas*“ turinys. Šiame kontekste pedagogas yra ne vien kaip žinias perteikiantis bei ugdantis mokinius specialistas, bet ir „*bendruojantis asmuo*“, „*supratingas padėjėjas*“. Taigi, ugdytiniams yra svarbus ryšys ir komunikavimas su mokytojais, taip pat akcentuojamos jų asmeninės savybės. Pastaroji kategorija paaiškinama subkategorija „*Bendruojantis asmuo*“, kurios turinys apibūdina pedagogus

kaip komunikabilius, bendraujančius su ugdytiniais. Daugelis respondentų akcentuoja mokytojo ir mokinio santykių reikšmingumą, pabrėžia „*tarpusavio supratimo*“ ir „*grupinio darbo*“ svarbą. Tačiau iš gautų duomenų aiškėja, kad ugdytiniams yra labai svarbu, jog pedagogas būtų savo srities specialistas ir „*suprastų paauglius*“, juos „*išklausytų*“, o prirėkus „*rastų kompromisą*“. Taigi, mokytojai, siekdami tinkamai valdyti ugdymo procesą, taip pat turi išmanyti ir psichologinius dalykus, kad galėtų laisvai bendrauti su mokiniais, juos suprasti ir tinkamai ugdyti. Subkategorija „*Supratingas padėjėjas*“ atskleidžia ugdytiniams padedančio asmens aspektą. Daugelis ugdytinių išskyrė šias esmines pedagogo savybes: nuoširdumą, pasitikėjimą, pagalbą, gebėjimą išklaustyti, užjausti, vadovauti. Tai reiškia, kad mokiniams yra labai svarbu būti tinkamai suprastiems, išklaustiems. Pedagogas jiems – ne tik ugdytojas, bet ir padedantis, užjaučiantis žmogus, kuriam galima patikėti net ir savo paslaptis.

Mokytojas yra neatsiejamas nuo mokinio. Tai iliustruoja kategorijos „*Ryšiai su ugdytiniu*“ turinys, čia pedagogas yra siejamas su mokiniu bei pagalba, teikiama vaikams. Subkategorija „*Mokiniai*“ atspindi glaudų mokinio ir mokytojo ryšį, nes respondentai išskiria ugdymo procesą, kai „*mokytojai moko mokinius, o mokiniai klausosi*“ jų. Subkategorijos „*Pagalba vaikams*“ prasminis turinys rodo, kad ne vien mokiniai įgyja žinių iš pedagogo. Mokymas yra abipusę naudą teikiantis procesas. Ugdytinių nuomone, mokytojai įgyja patirties iš mokinių „*kartais pasimoko, ko dar nemokėjo*“. Vienas geriausiai šią subkategoriją išryškinančių teiginių yra pedagogo tapatinimas su žmogumi, „*kuris atiduoda dalį savęs dėl nepažįstamų vaikų*“. Taigi, mokytojas yra suvokiamas kaip supratingas žmogus, padedantis vaikams.

Kategorija „*Artimas žmogus*“ išryškina pedagogų svarbą bei indėlį ugdytinių gyvenime, atskleidžia stiprų tarpusavio ryšį, kai mokytojai sugretinami su „*tėvais*“ ar „*auklėmis*“, kurie rūpinasi vaikų gerove bei ateitimi. Pastarąją kategoriją konkretina subkategorija „*Tėvai*“, kuri iliustruoja pedagogų, laikomų ugdytiniams artimiausiais žmonėmis, įvaizdžius. Šie specialistai yra sutapatinami su tėvais, „*kurie moko gyventi*“, suteikia „*tai, ko reikės tolimesniajam gyvenimui*“. Pabrėžtina tai, kad mokytojai (kaip ir tėvai) moko gero, nors kartais yra griežti,

nes „auklėja per pamokas“. Tačiau jie vis tiek yra svarbūs kaip ir „šeima“. Subkategorija „Auklė“ atskleidžia, kad mokiniai pedagogus taip pat sieja su kitais jiems artimais žmonėmis, t. y. auklėmis. Respondentų nuomone, mokytojai „kišasi į asmeninį gyvenimą“, „viską reguliuoja“, „skundžia tėvams, jei ką padarai“. Tačiau toks pedagogų elgesys nėra peiktinas, nes pastarieji „kartais padeda susitvarkyti“ gyvenimą. Būtent todėl mokytojai yra lyg „antras žmogus po tėvų <...>“, nes, ugdytinių teigimu, „nuo jų priklauso vaikų ateitis, jie rūpinasi ugdytinių gyvenimu“.

Analizuojant duomenis apie neigiamas mokinių asociacijas su žodžiu „mokytojas“ (2 lentelė) konstatuota, kad ugdytiniai išskiria šiuos aspektus: „alinanti profesija“, „neprofesionalumas“, „atgrasūs asmenys“, „varžantys“ vaikus. Tai susiję su mokytojų veikloje taikomų šiuolaikinių didaktikos žinių fragmentiškumu, nes „pedagogams trūksta šiuolaikinę pedagoginę sistemą ir mokytojo vaidmenį joje grindžiančių mokslo žinių visumos bei jų taikymo gebėjimų“ (Ko reikia šiuolaikiniam mokytojui?, 2008, 137). Minėtos neigiamos asociacijos apibūdinamos kategorijomis ir subkategorijomis.

2 lentelė. Neigiamų asociacijų su žodžiu „mokytojas“ aspektai mokinių vertinimu (sudaryta autorės)

Kategorija	sk.	Subkategorija	sk.	Teiginiai
Alinanti profesija	67	Sunkus darbas	42	Asocijuojasi su sunkiu darbu ir beprotnamiu; su sunkiu darbu; sunkiu darbu; man tai asocijuojasi su sunkiu ir didelės kantrybės reikalaujančiu darbu; su sunkiu darbu; su sunkiu darbu ir mokinių paruošimu; su sunkiu protiniu darbu; su sunkiu darbu.
		Mažai atlygintinas darbas	25	Mokytojo profesija man asocijuojasi su atlyginimu, neatitinkančiu darbo; mažas atlyginimas; nepelninga profesija; skurdas; nenaudinga finansiškai dirbti tokį darbą.
Neprofesionalumas	26	Klasės nevaldymas	14	Asocijuojasi su mokykla ir nesuvaldomomis klasėmis; su klaidingu triuku per pamokas; su beklykujančiais mokiniais; su bailiais, kurie išsišokėlių nesutvarko.
		Dalyko neišmanymas	12	Su žmogumi, kuris nemoka savo dalyko; nenorėčiau būti mokytoju, nes jie nieko nemoka, tik savo dėstomą dalyką, išvažiuavę į kitą šalį tu žinių nepritaikyti; nes mokytojas turi atsakingai žiūrėti į savo darbą.
Atgrasus asmuo	14	Nesitvarkymas	5	Mokytojas turėtų išmokinti mokinius, o ne ant jų šaukti.
		Negatyvios savybės	7	Su blogu charakteriu; blogas charakteris; mokytojas asocijuojasi su griežtu ir neįdomiu žmogumi; man asocijuojasi su nuobodžiu užsiėmimu ir neišklaušančiais žmonėmis.
		Blogas žmogus	7	Su blogu žmogumi; piktu asmeniu; mokinių kankintojai; žmogumi, kuris nenkenčia vaikų.
Varžytojas	11	Teisėjas ir prižiūrėtojas	8	Su teisėju, jie teisia vaikus dažniau ir daugiau negu moko; su tardytoju, nes mokiniai nesiklauso; su kalėjimo prižiūrėtoju, nes daro tvarką klasėje; dauguma sako, kad tai panašu į prižiūrėtojo darbą, mano manymu, tai eilinis ir prastas darbas.
		Sargybinis, auklė	3	Man mokytojo profesija panaši į sargybinio, nes jie prižiūri mokinius ir išleidžia į gyvenimą.

Kategorijos „Alinanti profesija“ prasminis turinys atskleidžia mokinių suvokimo apie pedagoginį darbą aspektus. Matyti, kad mokytojų veikla yra „sunkus“ ir „mažai atlyginamas darbas“. Pirmoji kategorija paaiškinama subkategorija „Sunkus darbas“, kuri atskleidžia mokinių nuomonę, kad pedagoginė veikla reikalauja „didelės kantrybės“, nes mokytojas turi paruošti mokinius, juos išmokyti. Kaip matoma iš respondentų atsakymų, sąvoka „darbas“ įgyja neigiamai konototas reikšmes, tai yra suprantama kaip itin „sunkus protinis darbas“, o darbinė aplinka netgi prilyginama „beprotnamiui“. Subkategorija „Mažai atlygintinas darbas“ išryškina dar vieną neigiamą alinančios mokytojų profesijos aspektą. Tai liudija, kad sudėtingas darbas nėra kompensuojamas tinkamu atlygiu. Kaip pažymi ugdytiniai, moky-

tojų „atlyginimas neatitinka darbo“, ši profesija yra „nepelninga“ ir „finansiškai nenaudinga dirbti tokį darbą“ dėl gresiančio „skurdo“.

Kategorija „Neprofesionalumas“ suteikia informacijos apie pedagogus, kurie nesugeba „suvaldyti klasės“ ir „neišmano savo dalyko“. Viena iš svarbiausių pedagogo profesinės kompetencijos sričių yra jo pasirengimas savarankiškam darbui, mokytojo ir mokinio sąveikai pamokoje. Subkategorijos „Klasės nevaldymas“ prasminis turinys atskleidžia mokinių nepagarbą mokytojams, nes respondentai akcentuoja netvarką mokyklose, t. y. „nevaldomas klases“, „klykiančius mokinius“, „klaidius triukus per pamokas“. Mokytojai vaizduojami žeminančiai, tapatinami su „bailiais, kurie nesutvarko išsišokėlių“. Subkategorija „Dalyko neišmanymas“ neigia-

mai įvertina pedagogų kompetencijas. Respondentai pažymi, kad mokytojai „nemoka savo dalyko“ ar visiškai „nieko nemoka“. Taip pat teigiama, kad mokėdami „tik savo dėstomą dalyką“, mokytojai „išvažia- vę į kitą šalį tų žinių nepritaikytę“.

Mokytojo profesionalumas glaudžiai susijęs su jo asmenybės ypatumais, o ne vien su dalyko išmanymu. Pedagogai, siekdami visapusiškai ugdyti vaikus, turi prisiderinti prie jų individualių poreikių, emocijų būsenų ir taip sudaryti sąlygas prasmingam ugdymuisi, mokymuisi ir lavinimuisi. Tačiau šie procesai neįmanomi, jei mokytojas nesiekia profesinio tobulėjimo, o mokiniai nėra patenkinti jų darbu bei rezultatais. Iš gautų tyrimo duomenų matyti, kad ugdytiniai neigiamai vertina ne tik netinkamą pedagoginį darbą, bet ir patį asmenį (mokytoją). Tai iliustruoja kategorijos „**Atgrasus asmuo**“ turinys. Šiuo atveju yra pastebimos mokytojo „*negatyvios savybės*“, „*nesitvardymas*“ ir jis įvardijamas kaip „blogas žmogus“. Pirmoji subkategorija „*Nesitvardymas*“ atskleidžia stereotipinę ugdytinių nuomonę, kad „*mokytojas turėtų išmokinti mokinius, o ne ant jų šaukti*“. Mokinių teigimu, pedagogai nesugeba suvaldyti klasės, tačiau patys mokiniai pažymi, kad mokytojai turi išmokyti nepaklusnius vaikus ir kartu susitvarkyti, neparodyti emocijų. Subkategorija „*Negatyvios savybės*“ itin pabrėžia neigiamas asociacijas, susijusias su mokytojais. Respondentų teigimu, šių specialistų „*blogas charakteris*“, jie yra „*griežti ir neįdomūs žmonės*“. Taip pat pateikiama nuomonė, kad „*užsiėmimai nuobodūs*“, o mokytojai „*neišklauso*“. Subkategorijos „*Blogas žmogus*“ turinys akcentuoja neigiamus pedagogo įvaizdžius, įvardijamus epitetais „*blogas*“, „*piktas*“. Ugdytinių nuomone, mokytojai „*kankina mokinius*“ ir jų „*nekenčia*“.

Kategorija „**Varžytojas**“ apibūdina mokytoją kaip ribojantį vaikų teises, griežtą tarsi „*teisėjas, prižiūrėtojas*“ ar „*sargybinis*“. Tai suponuoja nuomonę apie pedagogų reiklumą vaikų atžvilgiu. Pastarąją kategoriją konkretina subkategorija „**Teisėjas ir prižiūrėtojas**“, kurios teiginiai mokytojus tapatina su teisėju, nes, respondentų nuomone, „*jie teisia vaikus dažniau ir daugiau negu moko*“, taip pat su „*tardytoju, nes mokiniai nesiklauso*“. Pedagogas sugretinamas su „*kalėjimo prižiūrėtoju, nes daro tvarką klaseje*“, o pedagoginis darbas apibūdinamas kaip „*eilinis ir prastas*“. Subkategorija „**Sargybinis**“ parodė, kad ugdytiniams mokytojo profesija susijusi su sargybinium. Toks teiginys argumentuojamas šių specialybių panašumu: „*jie prižiūri mokinius ir išleidžia į gyvenimą*“. Kontrolės ir priežiūros sąvokos turi neigiamą konotacinę krūvį, todėl pastarasis teiginys priskirtinas prie neigiamų žodžio „mokytojas“ asociacijų.

Išvados

1. Nustatyta, kad mokinių teigiamos asociacijos, sietinos su sąvoka „mokytojas“, atskleidžia jų suvokimą apie pedagogus kaip kompetentingus, profesionalius specialistus, dėmesys sutelkiamas į ugdytojų švietėjiškas ir asmenines savybes. Pedagogo asmenybė asocijuojasi su pasiaukojimo nestokojančiu, išsilavinusiu specialistu, kuris geba ugdyti mokinį kaip asmenybę bei tinkamai pasirinkti ugdymo metodus. Nors ugdytinių lūkesčiai mokytojo asmenybės atžvilgiu yra gana aukšti, tačiau mokiniai pažymi, kad pedagogai kartu yra ir puikūs psichologai, patarėjai, gebantys bendrauti su mokiniais kaip su lygiaverčiais partneriais ir žinantys pačių mokinių poreikius. Pedagogai sugretinami su vaikams artimiausiais asmenimis, t. y. su tėvais. Tai demonstruoja glaudų tarpusavio ryšį bei pedagogų svarbą ugdytinių gyvenime. Šis santykis grindžiamas pedagogų humanistinėmis vertybėmis ir principais, kurias pastarieji siekia įdiegti ir ugdytiniams.
2. Neigiamas asociacijas apie pedagogus mokiniams žadina menkai materialiai atlyginamas ir itin sunkus mokytojų darbas. Tai turi įtakos laiko, skiriamo asmeniniam pedagogų tobulinimuisi, stokai. Dėl šios priežasties išryškintas ir mokytojų neprofesionalumas, vadybinių, dalykinių kompetencijų stygius. Vis didėjanti jaunimo agresija, dideli darbo krūviai ir kiti veiksniai skatina mokytojų emociinės būklės sutrikimus, kurie veikia mokinius, jų pažangumą. Ugdytiniai pažymi neigiamas asmenines pedagogų savybes, jų negebėjimą susitvarkyti bei identifikuoja mokytojus kaip „blogus žmones“. Tyrimu atskleista, kad mokytojai sugretinami su teisėjais, sargybiniais, griežtais ir auklėjančiais neklusnius mokinius, ribojančiais pastarųjų teises.

Literatūra

1. Allan G., 2003, A critique of using grounded theory as a research method. *Electronic Journal of Business Research Methods*. Nr. 2 (1), P. 1–10.
2. Bilbokaitė R., Bilbokaitė I., 2009, Pedagogų įvaizdis žiniasklaidoje: faktai be simbolių. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 2 (23), P. 91–97.
3. Burr V., 1995, *An Introduction to Social Constructivism*. London: Routledge.
4. Charmaz K., 2006, *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
5. Cochran-Smith M., 2006, Thirty Editorials Later: Signing Off as Editor. *Journal of Teacher Education*, Nr. 57, P. 95–101.
6. Drūteikienė G., 2007, *Organizacijos įvaizdžio valdymas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

7. Ginsberg R., Lyche L., 2008, The Culture of Fear and the Politics of Education. *Educational Polic*, 22. P. 10–27.
8. Glaser B., 1994, *More Grounded Theory Methodology: A Reader*. Sociology Press.
9. Grincevičienė V., 2004, Mokytojo kompetencijos: į pedagogo asmenybę orientuoti moksleivių lūkesčiai. *Pedagogika*, 71. P. 51–55.
10. Gudonis V., Šeipūnaitė E., 2008, Pedagogų mokyklos baimė. *Pedagogika*, 92. P. 14–23.
11. Hacking I., 1999, *The Social Construction of What?* Harvard University Press.
12. Kennedy Mary M., 1987, Inexact Sciences: Professional Education and the Development of Expertise. *Review of Research in Education*, 14. P. 133–167.
13. Kincaid D., Lawrence, 2000, Mass Media, Ideation, and Behavior: A Longitudinal Analysis of Contraceptive Change in the Philippines. *Communication Research*, 27. P. 723–763.
14. *Ko reikia šiuolaikiniam mokytojui? Aktualus mokytojų kvalifikacijos tobulinimo turinys. Mokomoji knyga mokytojams*. 2008, Vilnius: ŠMM.
15. Kukla A., 2000, *Social Constructivism and the Philosophy of Science*. London: Routledge.
16. Marčinskas A., Drūteikienė G., Gudonienė V., 2007, Aukštojo mokslo institucijų įvaizdis: šališki veiksniai. *Informacijos mokslai*, 40. P. 25–37.
17. McNamee S., Gergen K., 1992, *Therapy as Social Construction*. London: Sage.
18. Meškys K., 2007, *Kultūra kaip žinia: nuo ženklo iki teksto*. Vilnius: Ciklonas.
19. Mokytojo profesija neteko prestižo, 2007. *Veidas*, 39. P. 8.
20. Pinker S., 2002, *The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature*. Penguin Boos.
21. Pranulis V., 1998, *Marketingo tyrimai*. Vilnius: Kron-ta.
22. Searle J., 1995, *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press.
23. Smith R. M., Erelles N., 2004, Towards an Enabling Education: The Difference that Disability Makes“ *Educational Researcher*, 33. P. 31–36.
24. Sockett H., 2009, Dispositions as Virtues: The Complexity of the Construc. *Journal of Teacher Education*, 60. P. 291–303.
25. Stebbins R. A., 2001, *Exploratory Research in the Social Sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage.
26. Strauss A. L., Corbin J., 1990, Grounded Theory Research: Procedures, Canons and Evaluative Criteria. *Zeitschrift für Soziologie*, Vol. 19.
27. Videika D., 2004, Kaip suformuoti teigiamą mokyklos įvaizdį? *Dialogas*, balandžio 2. P. 8.
28. Леонтьев Д. А., 2000, От образа к имиджу. *Реклама и жизнь*, 13. P. 19–22.

IMAGE OF EDUCATORS: STUDENTS' EVALUATION OF ASSOCIATIONS DIMENSIONS

Ieva Bilbokaitė

Summary

Culture has changed human needs and diminished their workload because now computers and machines for heavy physical operations or for boring activity are available to be used. Students like to read newspapers or news on internet most because they enjoy internet offerings and feel good during interaction with virtual reality. It could be added that internet and newspapers are transmitting various information that form internal representations of real life in our minds. It could be stated that mass media makes changes in our stereotypic thinking and builds new standards of evaluation and orientations in social life. Following this we can assume that our mass media influences the opinion of students. In this article we are seeking students' opinion about teachers' image. The term “association” was chosen as the constituent part of human image concept. The results show that image of pedagogues could be divided in two parts: one presents positivistic image of teachers and another one presents negative associations about teachers.

There was stated that positive associations enclose students' perception about pedagogues as competent persons, professional specialists. Pedagogues have good educative and personal features. The personality of a pedagogue is associated with better education process and with highly educated human who knows how to teach students and how to prepare them for social and professional life. A teacher is also able to choose methods for education of students. Students identify that pedagogues are very good psychologists and advisers. They also know how to communicate with children and they are attentive to students' needs. Pedagogues are equated to relatives (namely with parents) who are playing the most important role in students' life. This demonstrates very close relationship between students and teachers and that pedagogues sometimes are as important as parents. This relationship is grounded on humanistic values that are visible in education processes.

Negative associations about pedagogues are the results of social events like low incomes of pedagogues and very difficult and hard work. These mentioned facts limit time for personal perfection and diminish the need to educate self. Students mentioned that many teachers still do not have sufficient competencies of management and didactics. Sometimes students identify unprofessional teachers. Increasing aggression in adolescence period, enormous work loads and others factors stimulate emotional troubles of teachers and influence students and their progress. Thus, students recognize negative personal and professional behaviour of teachers in education process and identify them as cruel people. It was found that in negative aspect teachers were identified with judges, guards who are teaching students without paying attention to students' rights.

Keywords: image of pedagogues, associations, students' evaluation.

PEDAGOGŲ ĮVAIZDIS: ASOCIACIJŲ ASPEKTAI MOKINIŲ VERTINIMU

Ieva Bilbokaitė

Santrauka

Šiuolaikinė kultūra pakeitė žmogaus poreikius ir sumažino jo darbo krūvį bei priklausomybę nuo tiesioginių autoritetų tam tikrose srityse. Internetas ir kompiuterinės technologijos įgalina žmones mokytis patiems, todėl tiesioginis pedagogo vaidmuo kinta. Kompiuterinė ugdytinių kultūra turi įtakos jų mąstymui ir požiūriui į mokytojus. Savo vaidmenį atlieka ir žiniasklaida, kurioje vis dažniau pasitaiko pedagogo profesiją menkinančių faktų. Šiame straipsnyje nagrinėjama mokinių nuomonė apie mokytojų įvaizdį, išryškėjusi per asociacijų aspektą. Pastebima, kad mokiniai neretai skaito laikraščius ar žinias internete todėl, kad jaučiasi gerai sąveikaudami su virtualia tikrove. Be to, internetas ir laikraščiai perduoda įvairią informaciją, kuri formuoja realaus gyvenimo įvaizdžius mūsų sąmonėje. Žiniasklaida keičia mūsų stereotipinių mąstymą ir kuria naujus vertinimo ir orientacijos socialiniame gyvenime standartus. Šiame straipsnyje tiriama studentų nuomonė apie mokytojų įvaizdį. Terminas „asociacijos“ pasirinktas kaip žmogaus įvaizdžio sąvokos sudedamoji dalis.

Rezultatai rodo, kad pedagogų įvaizdis skyla į dvi dalis: pirmoji atskleidžia pozityvų mokytojų įvaizdį, antroji – neigiamas asociacijas apie pedagogus. Tyrimo duomenys parodė, kad pedagogai vaizduojami kaip kompetentingi asmenys, profesionalūs specialistai. Jie turi geras ugdymo ir asmenines ypatybes. Pedagogų asmenybė sietina su geresnio išsimokslinimo siekimu ir su išsilavinusiu žmogumi, kuris žino, kaip mokyti mokinius ir kaip paruošti juos socialiniam ir profesiniam gyvenimui. Mokytojas taip pat sugeba pasirinkti tinkamus ugdymo metodus. Ugdytiniai identifikuoja, kad pedagogai yra labai geri psichologai ir patarėjai. Mokytojai žino, kaip bendrauti su vaikais, yra dėmesingi ugdytinių poreikiams. Pedagogai yra tapatinami su tėvais, kurie vaidina svarbiausią vaidmenį mokinių gyvenime. Tai atskleidžia labai glaudų ryšį tarp mokinių ir mokytojų. Taigi, pedagogai mokinių gyvenime yra tokie pat svarbūs kaip tėvai. Šis santykis paremtas humanistinėmis vertybėmis, kurios atskleidžiamos ugdymo procesuose.

Neigiamos asociacijos apie pedagogus yra socialinių įvykių, pavyzdžiui, menko atlyginimo ir sunkaus darbo, rezultatai. Minėti faktai riboja pedagogų asmeninio tobulinimosi galimybes. Mokiniai akcentuoja, kad mokytojai stokoja pakankamai vadybos ir didaktinių kompetencijų. Mokinių agresija, dideli darbo krūviai ir kiti veiksniai skatina mokytojų emocines problemas ir daro įtaką mokiniams, jų progresui. Ugdytiniai išskiria neigiamas mokytojų asmenines ir profesines savybes, pedagogus tapatina su teisėjais, sargybiniais, kurie neatsižvelgia į mokinių teises.

Prasminiai žodžiai: pedagogų įvaizdis, asociacijos, mokinių vertinimas.

Įteikta 2010-03-13